

VAIKŲ SVEIKATOS STIPRINIMAS. IŠŠŪKIAI IR GALIMYBĖS

Daiva Žeromskienė

Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras

Anykščiai, 2014-12-11

Turinys

- Vaikų sveikatos iššūkiai
- 2014 – Vaikų sveikatos metai
- Europos vaikų ir paauglių sveikatos strategija
- 2015 m. planai

Lietuvos vaikai

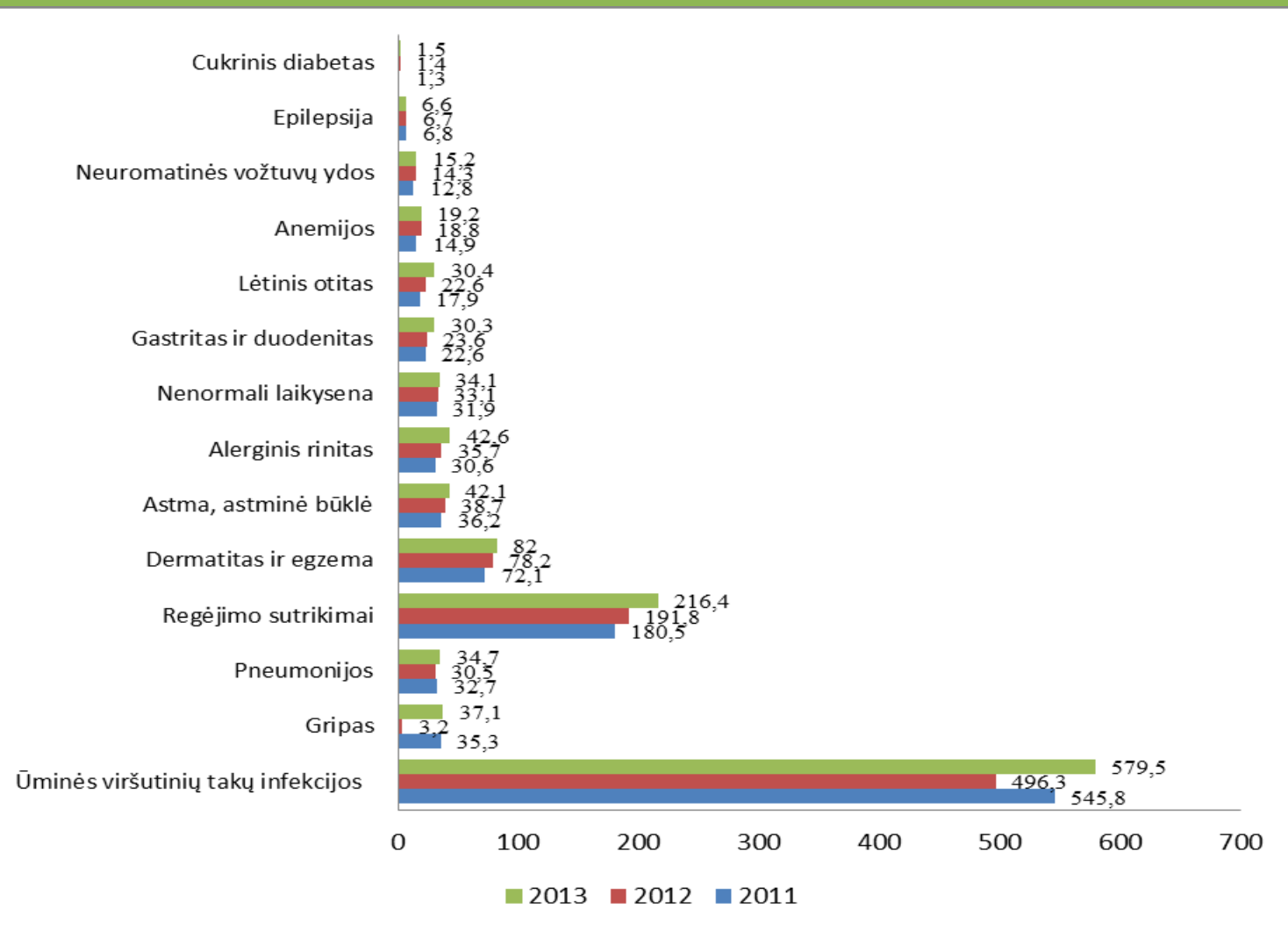
- 2014 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 569,7 tūkst. vaikų iki 18 metų amžiaus, t. y. kas penktas (19 proc.) šalies gyventojas buvo vaikas.
- Palyginti su 2013 m. pradžia, vaikų skaičius sumažėjo 12,5 tūkst.

(Lietuvos statistikos departamentas)

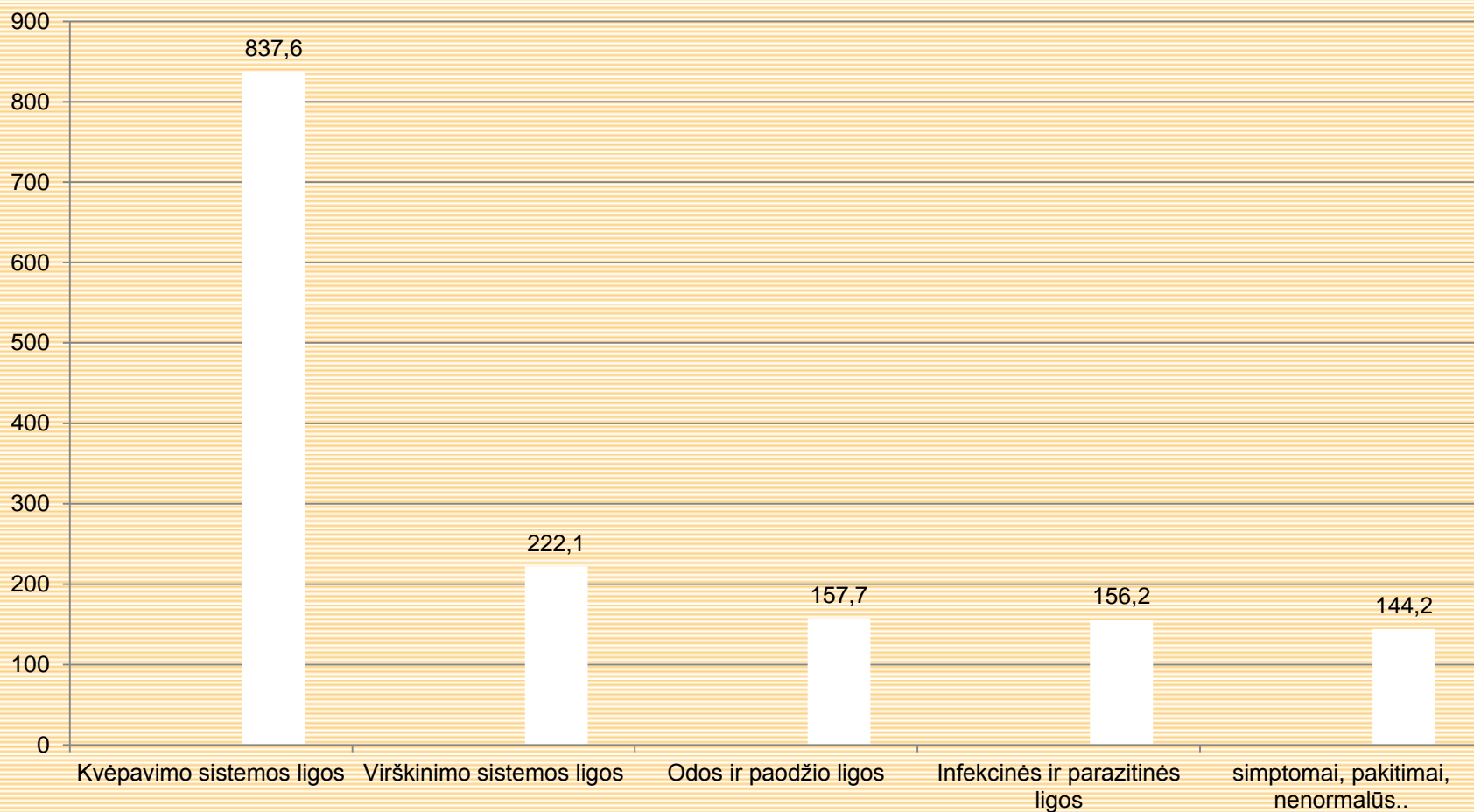
Lietuvos vaikų sergamumas 1000-čiui gyventojų (0-17 m. vaikai)

Higienos instituto Sveikatos informacijos centro duomenys

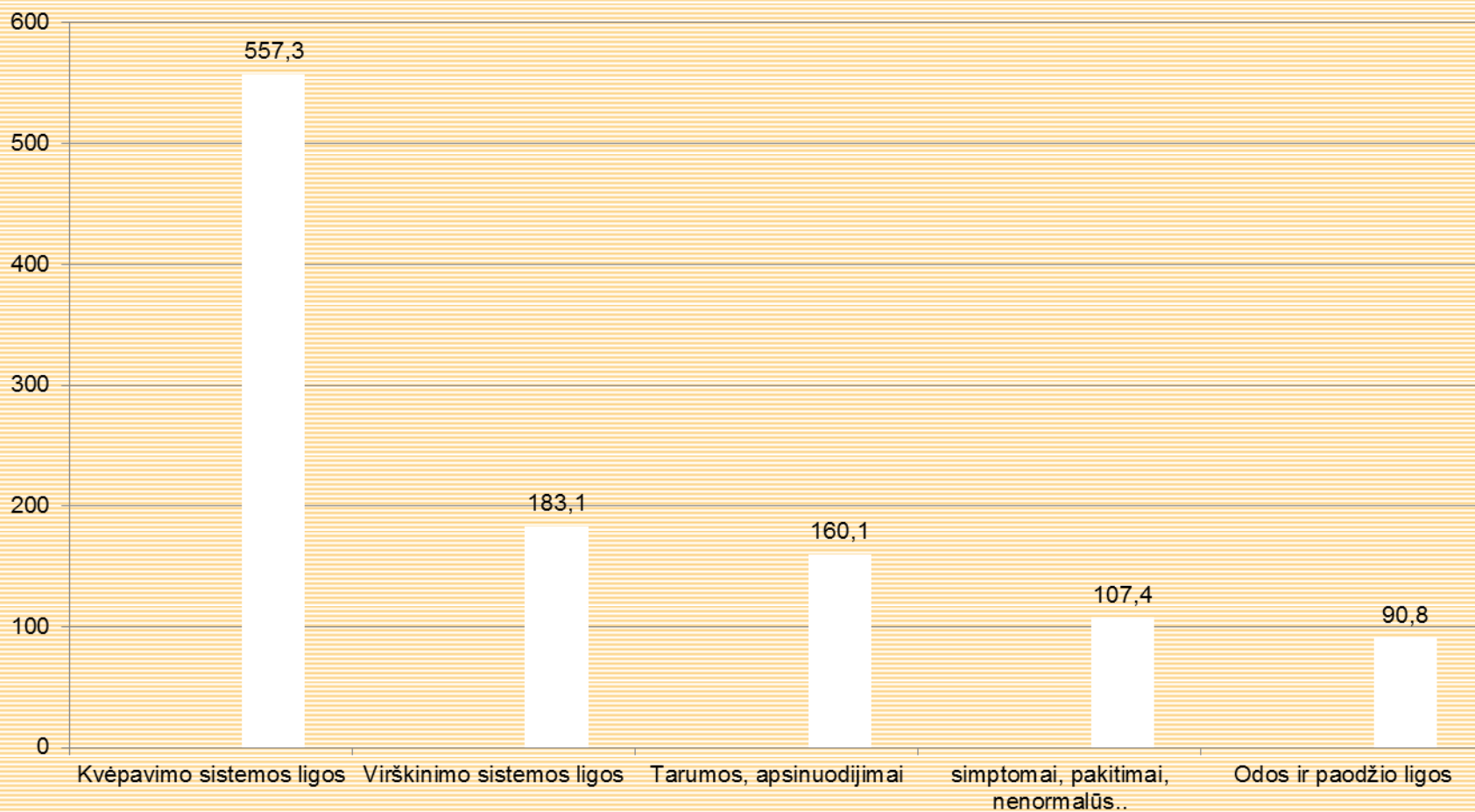

Vaikų nuo 1 iki 6 m. sergamumas, 2013 m. (HI duomenys, 1000 vaikų.)

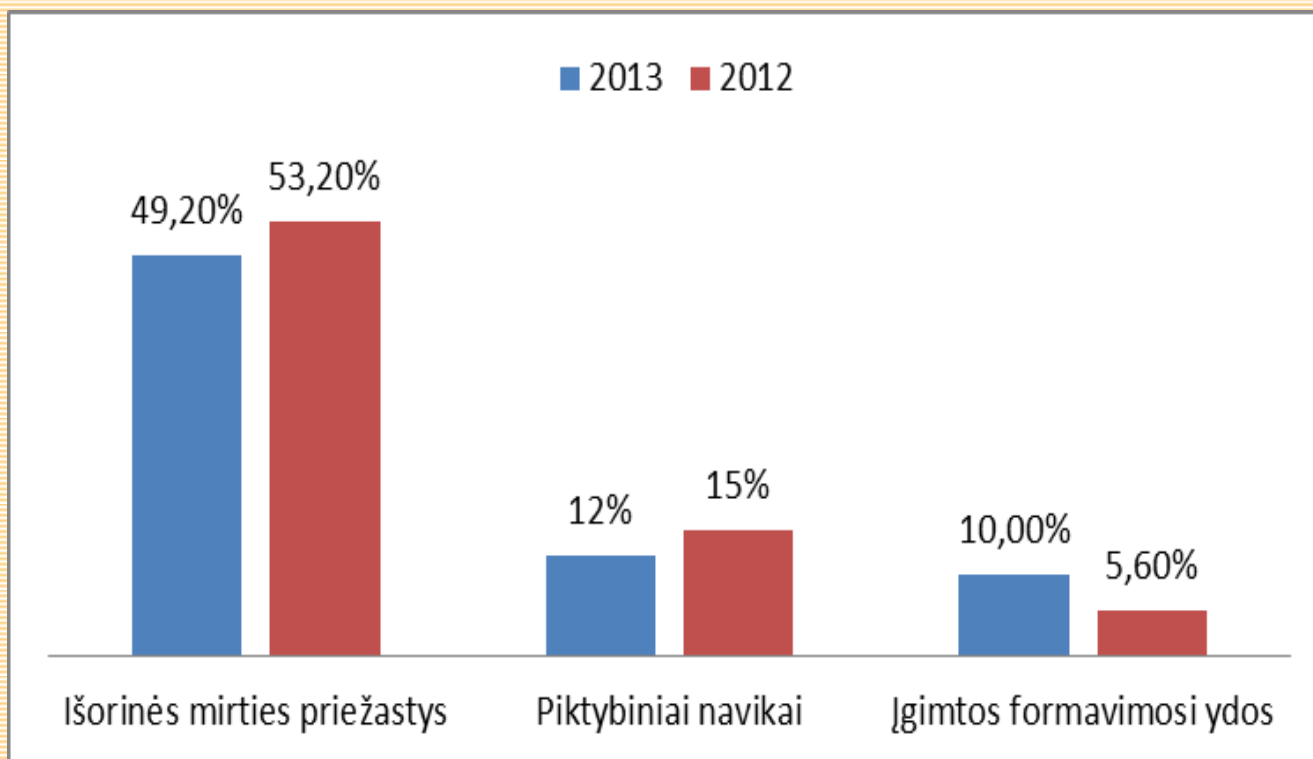

Vaikų nuo 7 iki 17 m. sergamumas, 2013 m. (HI duomenys, 1000 vaikų.)

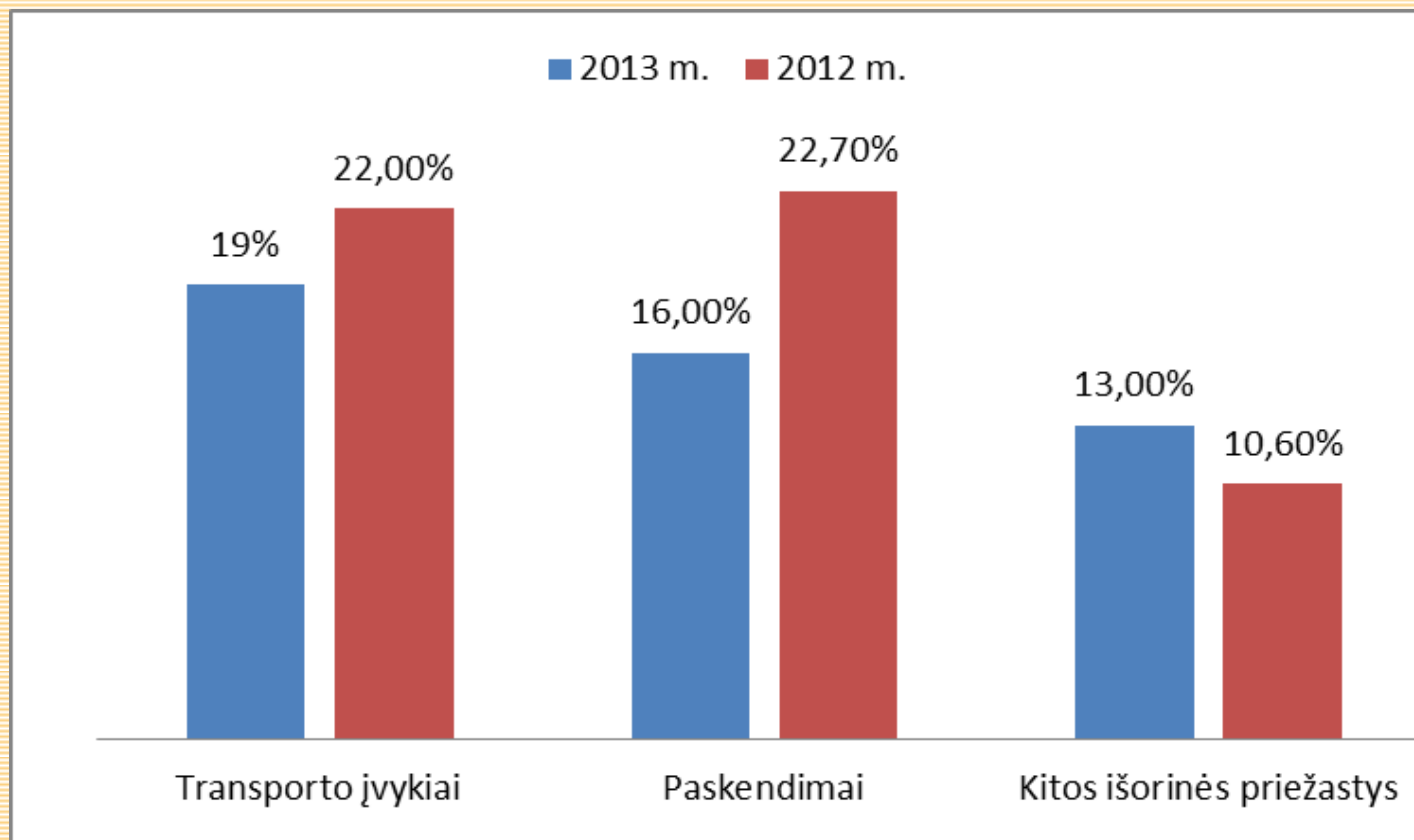
Pagrindinės 1–17 metų amžius vaikų mirties priežastys Lietuvoje (proc.)

- Higienos instituto Sveikatos informacijos centro duomenys

Vaikų (1–17 m.) mirtingumo nuo išorinių priežasčių struktūra Lietuvoje 2012-2013 m. (proc.)

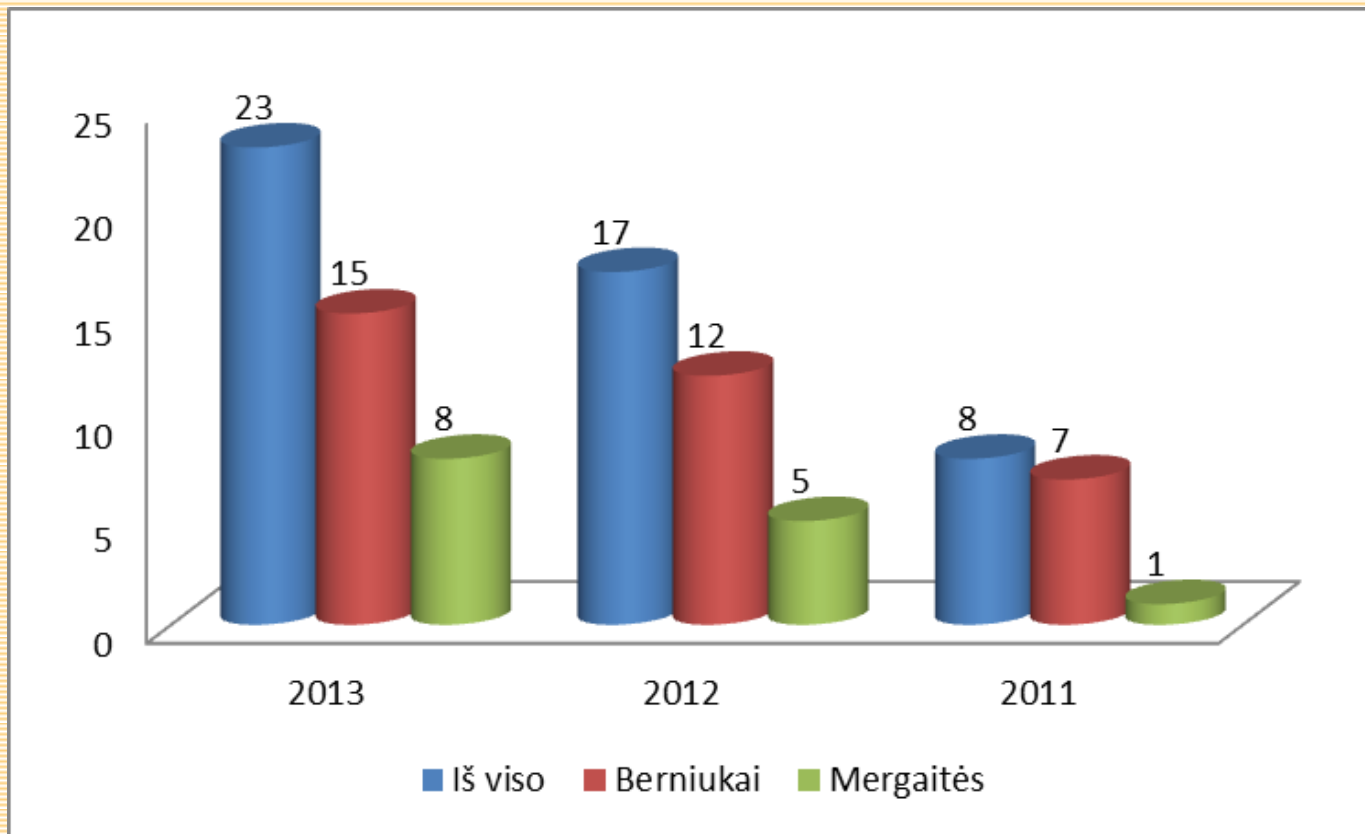
Higienos instituto Sveikatos informacijos centro duomenys

Vaikai, mirę nuo tyčinių susižalojimų (savižudybių) abs. sk.

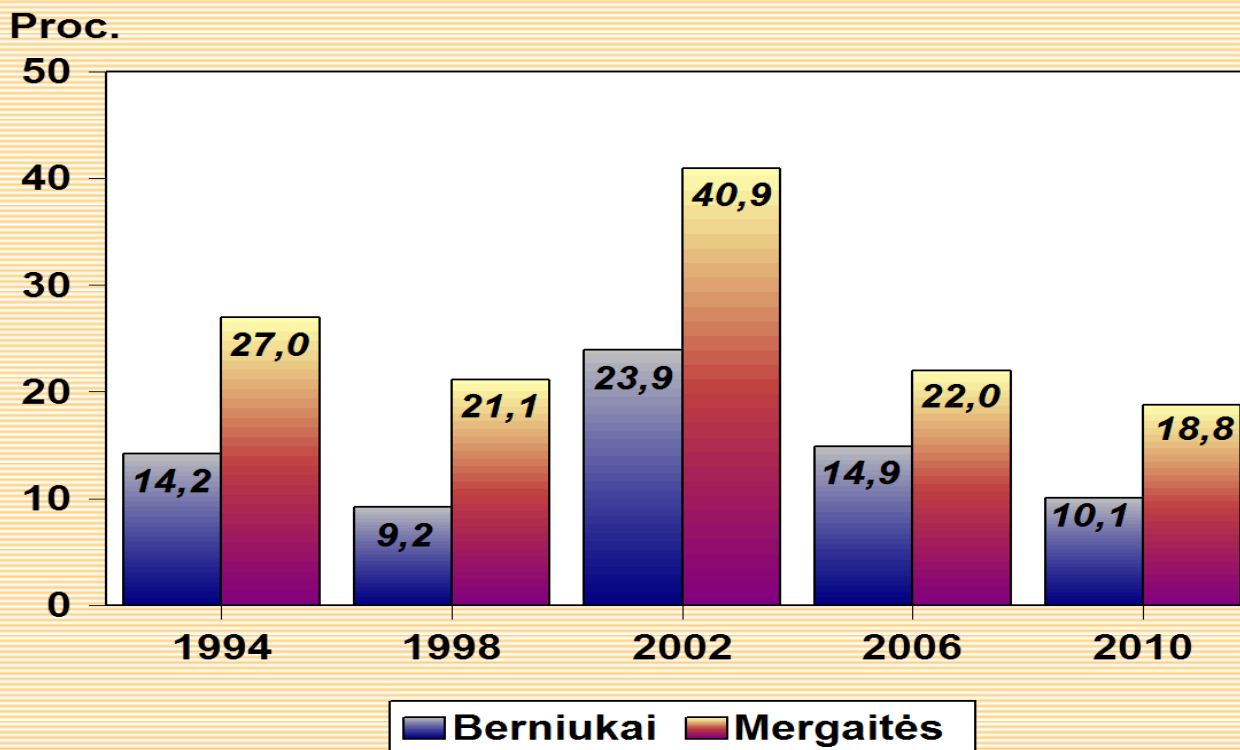
Higienos instituto Sveikatos informacijos centras

Vaikų ir jaunimo gyvensena

Mokiniai, kurie nepalankiai vertina savo sveikatą, 1994-2010 m.

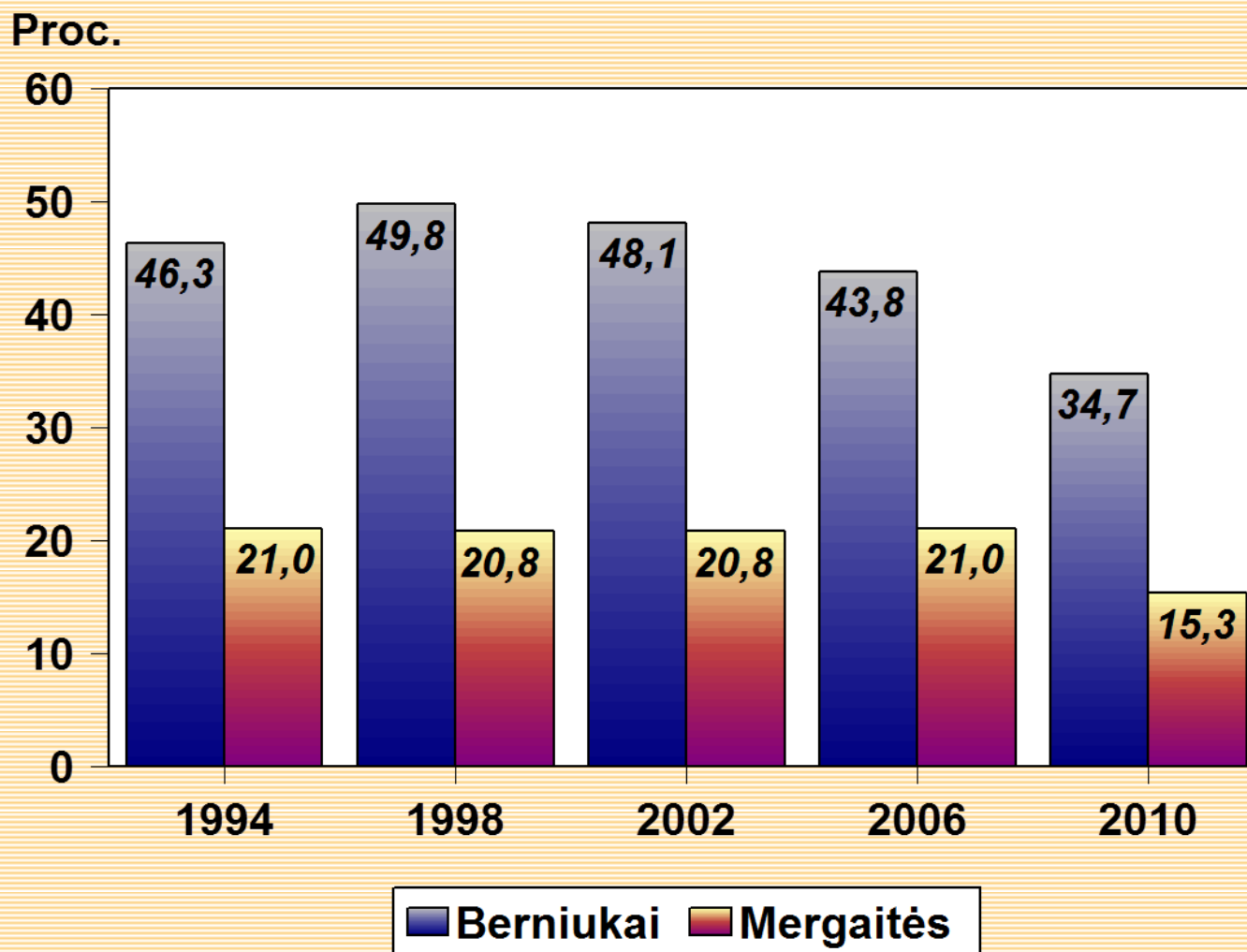
Šaltinis: A. Zaborskis. Tarptautinis moksleivių gyvensenos ir sveikatos tyrimas

Pakankamai fiziškai aktyvių mokinių dalis (proc.), 1994-2010 m.

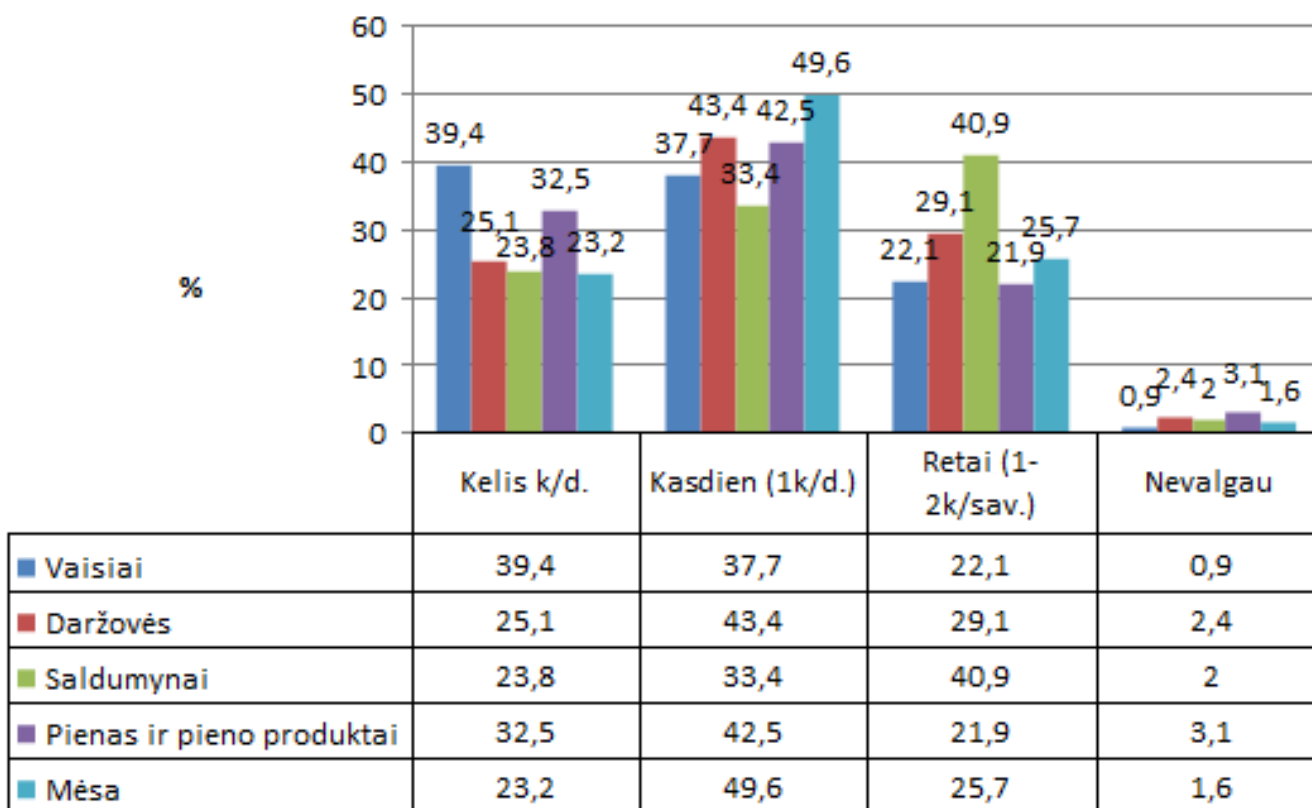
Šaltinis: A. Zaborskis. Tarptautinis moksleivių gyvenimo ir sveikatos tyrimas

6-7 klasių mokinių atsakymų pasiskirstymas pagal kai kurių maisto produktų vartojimo dažnumą, proc.

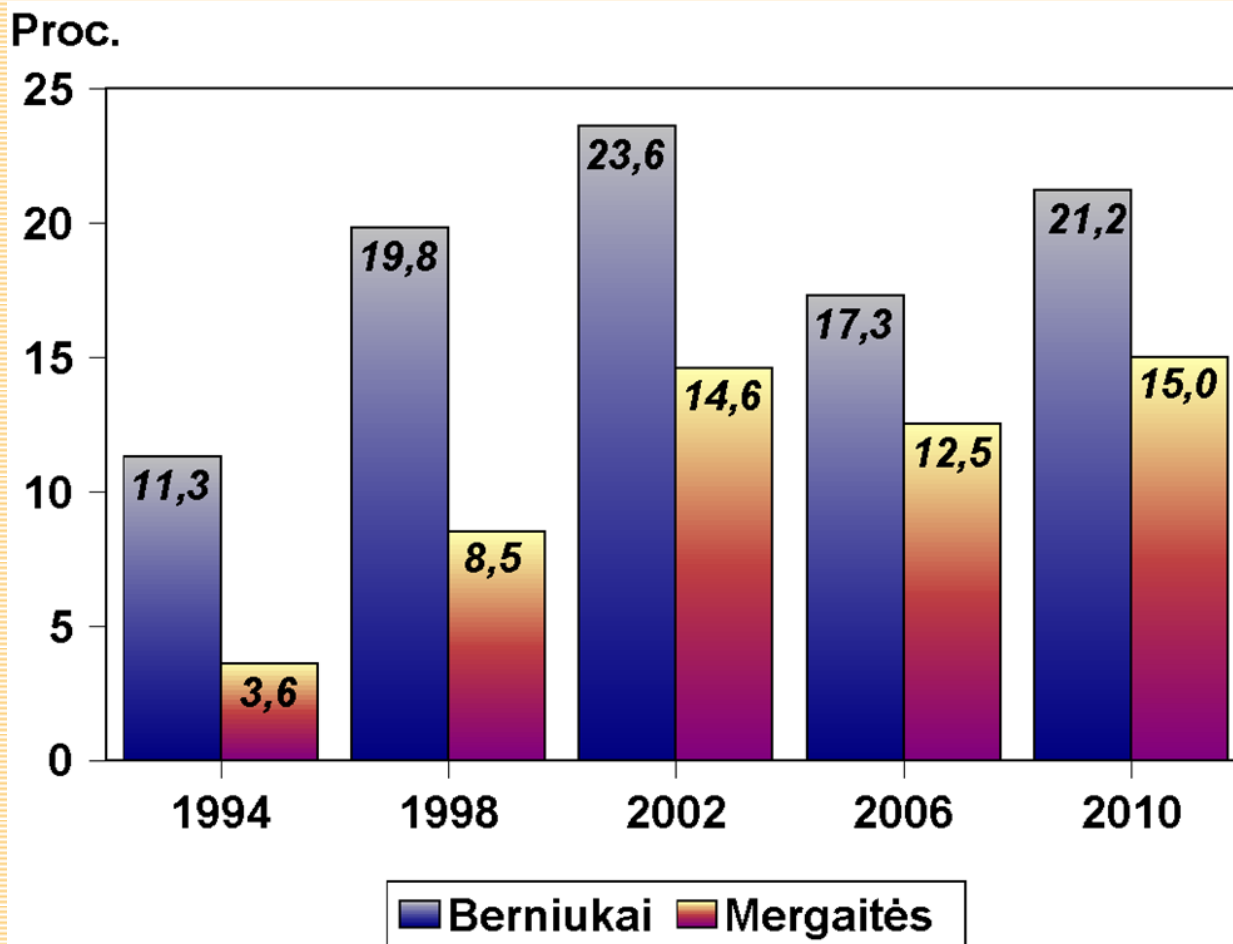
Šaltinis: SMLPC 2013 m. bendrojo lavinimo mokyklų 6-7 klasių mokinių mitybos įpročių ir fizinio aktyvumo įgūdžių tyrimas

Įvairių maisto produktų vartojimo dažnumas

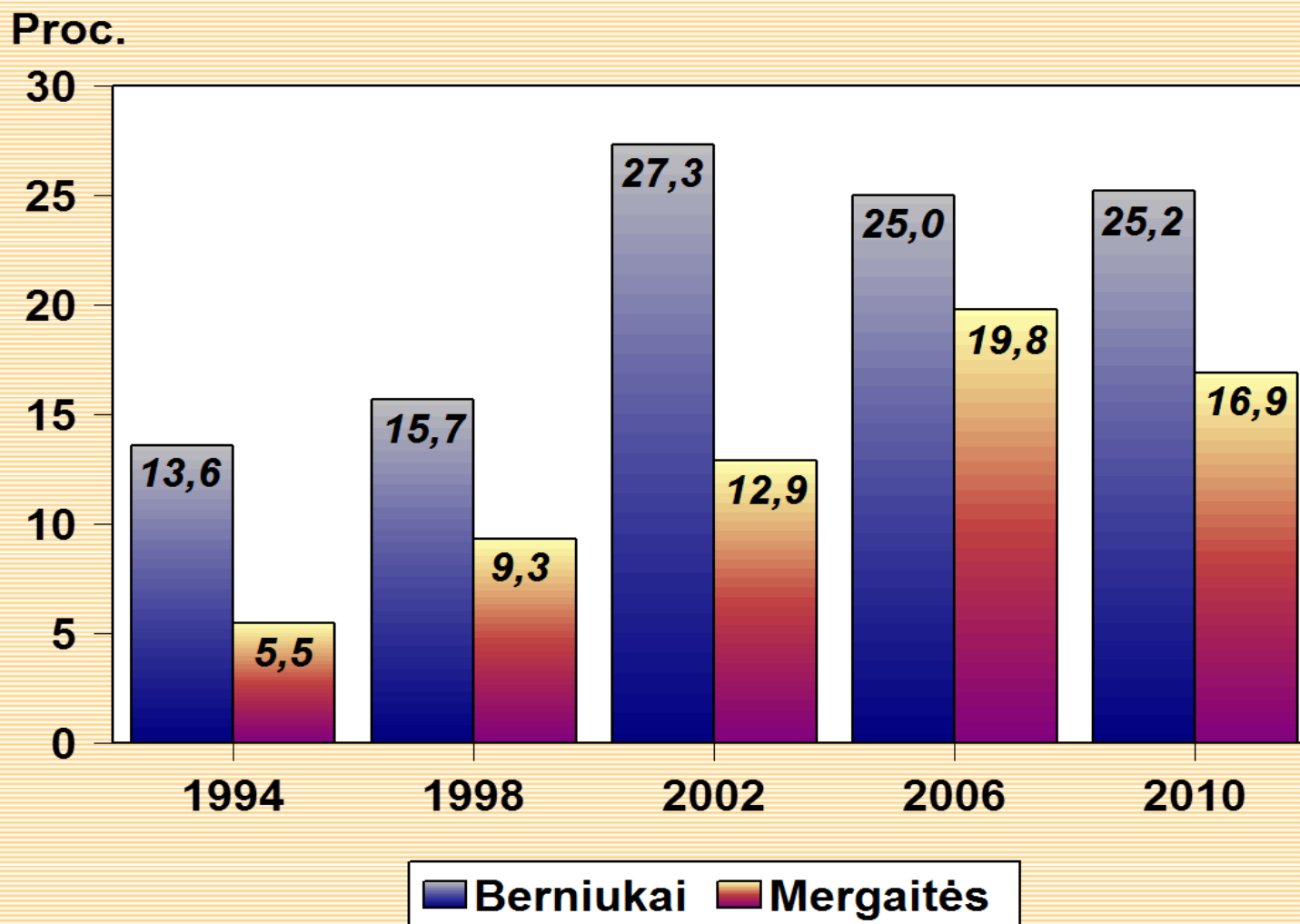
Rūkymas, 1994-2010 m.

Šaltinis: A. Zaborskis. Tarptautinis moksleivių gyvenimo ir sveikatos tyrimas

Reguliarus alkoholinių gėrimų vartojimas, penkiolikmečiai, 1994-2010 m.

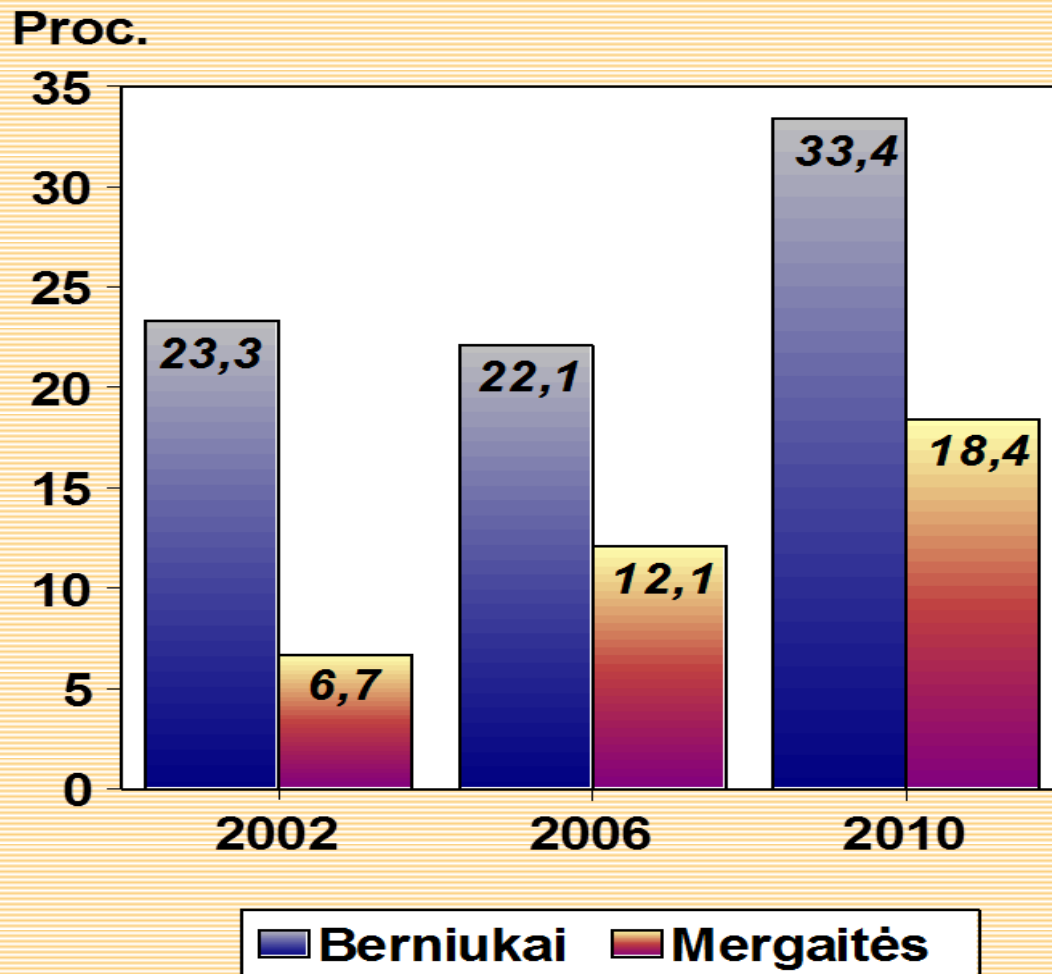
Šaltinis: A. Zaborskis. Tarptautinis moksleivių gyvenimo ir sveikatos tyrimas

Bet kokio narkotiko vartojimas per gyvenimą, penkiolikmečiai, 2002-2010 m.

Šaltinis: A. Zaborskis. Tarptautinis moksleivių gyvenimo ir sveikatos tyrimas

2014-ieji – Vaikų sveikatos metai

2014-ieji – Vaikų sveikatos metai

- LR Seimo 2013 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. XII-706 „Dėl 2014 metų paskelbimo Vaikų sveikatos metais”
- LR Vyriausybės 2014 m. kovo 26 d. nutarimas Nr. 271 „Dėl Vaikų sveikatos metų sveikatos stiprinimo priemonių plano patvirtinimo“
- LR Sveikatos apsaugos ministro 2014 balandžio 8 d. įsakymas Nr. V-446 „Dėl asmenų, atsakingų už vaikų sveikatos metų sveikatos stiprinimo priemonių plano vykdymą, sąrašo patvirtinimo“

Vaikų sveikatos stiprinimo priemonių planas 2014 m.

I. Priemonės, skatinančios ugdyti tinkamą mokinių ir jaunimo požiūrį į sveikatą ir sveiką gyvenseną bei nacionaliniai renginiai, skirti sveikatai ugdyti.

II. Priemonės, didinančios visuomenės išprusimą sveikos gyvensenos klausimais.

III. Vaikų sveikatos stebėsenos priemonės.

IV. Priemonės, ugdančios saugaus elgesio įgūdžius

Sveikatos stiprinimo priemonių planas

- I. Priemonės ir nacionaliniai renginiai, skatinantys ugdyti tinkamą mokinių ir jaunimo požiūrį į sveikatą ir sveiką gyvenseną

Regioninės sveikatą stiprinančių mokyklų tinklo konferencijos

- Pasvalyje ir Marijampolėje organizuotos dvi regioninės sveikatą stiprinančių mokyklų tinklo konferencijos
„Vaikų sveikatos stiprinimas. Nauji iššūkiai ir galimybės“
- Tikslas - aptarti Danijoje vykusios 4-osios Europos sveikatą stiprinančių mokyklų tinklo konferencijos rezoliuciją, pasidalyti sveikatą stiprinančių mokyklų bendruomenių atstovų išsakytomis idėjomis dėl efektyvesnio vaikų sveikatos ugdymo mokyklose.
- Dalyvavo apie 300 dalyvių

Inicijuota sveikatą stiprinančių mokyklų akcija „Būkim žinomi, būkim matomi 2014 m.“

- Akcija „Būkim žinomi, būkim matomi 2014“ sveikatą stiprinančias mokyklas paragino žymėti savas interneto svetaines Lietuvos sveikatą stiprinančių mokyklų logotipu – *obuoliuku* „Sveika mokykla“.

- Prie akcijos prisijungė 167 ugdymo įstaigos

Akcija mokyklose „Sveikatingumo pertraukų savaitė“

- Tai mokyklų bendruomenių savaitės trukmės akcija
- Akcijos tikslas – atkreipti mokyklų bendruomenių (ypač mokinių) dėmesį į sveikos gyvensenos ir sveikatos stiprinimo svarbą, asmeninę atsakomybę už savo ir aplinkinių sveikatą, skatinti mokinius aktyviai leisti laisvalaikį, išmokti atsipalaiduoti po protinio darbo.

Prie akcijos prisijungė per 500 mokyklų bendruomenių

- Anykščių Antano Baranausko pagrindinės mokyklos specialiojo ugdymo skyrius-daugiafunkcis centras
- Anykščių Kavarsko vidurinė mokykla- daugiafunkcis c
- Anykščių lopšelis-darželis „Žilvitis“

Sveikatą stiprinančių mokyklų 9-12 klasių mokinių pranešimų (pateikčių) konkursas

- Konkursas tema **“2013/2014 mokslo metai mūsų sveikatą stiprinančioje mokykloje“**

Konkursas objektas - pranešimai (pateiktys), atspindintys mokinių sveikos gyvensenos nuostatas, požiūrį į mokykloje vykdomas sveikatinimo veiklas.

Dalyvavo 24 mokiniai iš 14 sveikatą stiprinančių mokyklų

Kartu su Švietimo ir mokslo ministerija:

- **Organizuota akcija „Tylos stebuklinga versmė“:**
- Organizuotas seminaras Anykščiuose
- Parengtos akcijos įgyvendinimo metodinės rekomendacijos
- Koordinuotas visuomenės sveikatos biurų dalyvavimas akcijoje
- Prie akcijos prisijungė 51 ugdymo įstaiga

Kartu su Švietimo ir mokslo ministerija:

- **Organizuotas Tarptautinis vaikų, mokinių, pedagogų ir visuomenės sveikatos priežiūros specialistų konkursas „Sveikuolių sveikuoliai“**
- Tai vienas masiškiausių Vaikų sveikatos metų renginių.
Finaliniame etape Trakuose balandžio 24-25 d. dalyvavo 38 komandos (266 dalyvių) iš įvairių Lietuvos kampelių.
- Pirmą kartą buvo sukurtas konkurso užduočių bankas
- Anykščių lopšelis-darželis „Žilvitis“

II. Priemonės, didinančios visuomenės išprusimą sveikos gyvensenos klausimais

- Informacinė kampanija, skirta įžymaus Lietuvos pediatro Cemacho Šabado 150 gimimo metinėms (kampaniją koordinavo bei konferenciją LR Seime rengė SAM);
- Konkursas “Švarių rankų šokis” pradinių klasių mokiniams ir ikimokyklinukams (SAM, savivaldybės);
- Rekomendacijos visuomenės sveikatos specialistams kaip organizuoti renginius tarptautinei Euromelanomos dienai paminėti “Sveikata ir grožis be dirbtinės saulės” (SAM, SMLPC);
- Socialinės reklamos kampanija – vaizdo, garso klipų transliacija (SAM, SADM, LRT, Paramos fondas “Jaunimo linija”).

III. Vaikų sveikatos stebėsenos priemonės

- Parengta analizė “Lietuvos vaikų sveikatos būklė 2013 m.” (SAM, HI)
- Rengiama analizė “Lietuvos vaikų visuomenės sveikatos būklės pokyčiai ir netolygumai” – (SAM, HI)
- Priemonė “Išanalizuoti, kaip vykdoma vaikų sveikatos stebėseną Lietuvoje, įvertinti papildomų duomenų poreikį, parengti dokumentus, reikalingus info sistemos kūrimo paslaugų konkursams vykdyti” (rengia SAM, HI)
- Ikimokyklinio amžiaus vaikų sužalojimų namuose paplitimo ir priežasčių tyrimas (SAM, SMLPC)

IV. Priemonės, ugdančios saugaus elgesio įgūdžius *(fizinio aktyvumo skatinimas, ligų, savižudybių, traumų, paskendimų, apsinuodijimų prevencija)*

- NVO, dalyvaujančių sveikatos stiprinimo veikloje (vaikų psichikos sveikatos stiprinimas, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, sveikos mitybos bei fizinio aktyvumo skatinimas) projektų atrankos konkursas (SAM, NVO)
- Vaikų emocinės gerovės stiprinimo tarpinstitucinio mechanizmo rekomendacijos (SAM, SADM ir ŠMM, iki 2016 m.)
- Moksleivių konkursas psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos tema (NTAKD);
- Akcija „Gimiau nerūkantis“ (NTAKD)

skelbiamas www.sam.lt ir www.smlpc.lt

Vaikų sveikatos metų kalendoriui informaciją pateikė:

per du šimtai įstaigų ir institucijų:

- valstybinės institucijos (ŽŪM; KAM, SM (Lietuvos automobilių kelių direkcija), UM (Valstybinė ne maisto produktų inspekcija), ŠMM, NTAKD, visuomenės sveikatos centrai, SAM pavaldžios ir kt.
- savivaldybės (sveikatos, švietimo, sporto ir kultūros skyriai, VSB)
- nevyriausybinės organizacijos
- bendrojo ir specialiojo ugdymo mokyklos, ikimokyklinio ugdymo įstaigos
- asmens sveikatos priežiūros įstaigos (ligoninės, vaikų reabilitacijos įstaigos) ir kt.

Kaip toliau stiprinsime vaikų sveikatą?

Esminis principas

- “Sveikata visose politikos srityse” (PSO)

2014 m. Lietuvoje - 373 SSM tinklo narės

SVEIKATĄ STIPRINANČIOS MOKYKLOS

Lietuvos SSM tinkle:

- 2008 m. – 182 ugdymo įstaigos
- 2009 m. – 267
- 2010 m. – 271
- 2011 m. – 299
- 2012 m. – 318
- 2013 m. – 353
- **2014 m. – 373**

Sveikatą stiprinančios mokyklos Anykščiuose

Statusas	Mokyklos pavadinimas
Atitinka SSM reikalavimus	Anykščių Antano Barausko pagrindinė mokykla
Atitinka SSM reikalavimus	Anykščių lopšelis-darželis „Žiogelis“
Įstojo iki 2007 m. ir programos neatnaujino	Anykščių vaikų lopšelis-darželis „Eglutė“
Įstojo iki 2007 m. ir programos neatnaujino	Anykščių r. Troškūnų Kazio Inčiūros vidurinė mokykla
Įstojo iki 2007 m. ir programos neatnaujino	Anykščių r. Debeikių pagrindinė mokykla

Europos vaikų ir paauglių sveikatos
strategija:
investuojame į vaikus
2015 – 2020 m.

Epidemiologiniai duomenys:

- Europos regione pagrindinės vaikų iki 5 m. amžiaus mirties priežastys yra naujagimių pataloginės būklės, susižalojimai, pneumonijos ir viduriavimas. Pusė visų šių mirčių ištinka per pirmą gyvenimo mėnesį.
- Kasmet apie 1 mln. vaikų nespaskiepijama privalomaisiais skiepais. Per paskutinius tris metus užregistruota 90 000 tymų ir 70 000 vėjaraupių atvejų.
- Tik 24 šalys iš 53 regiono šalių skiepus nuo žmogaus papilomos viruso yra įtraukusios į planinius kalendorius. Nors yra pakankamai įrodymų dėl šių skiepų efektyvumo.

- 10 proc. vaikų turi psichinės sveikatos sutrikimų, o nerviniai sutrikimai yra pagrindinė jaunimo invalidumo priežastis. Vyrauja depresiniai, nerimo, elgesio sutrikimai ir sutrikimai dėl psichoaktyvių medžiagų vartojimo.
- Savižudybės išlieka pirmaujančios mirties priežasčių sąrašė.
- 18 mln. vaikų iki 18 m. galėjo patirti seksualinį smurtą, 44 mln. – fizinę prievartą.
- Kasmet 850 vaikų iki 15 m. yra nužudoma
- Europos paaugliai vieni iš labiausiai rūkančių. Skirtumas tarp rūkančių 11 m. ir 15 m. paauglių skaičiaus viršija 15 proc.

- Kartą per savaitę alkoholį vartoja 25 proc. berniukų ir 17 proc. mergaičių (15 m.), trečdalis du kartus per savaitę nusigeria. Kasdienis alkoholio vartojimas ypač išauga 13-15 m.
- Antsvorio ir nutukimo paplitimas vaikų tarpe svyruoja nuo 5 iki 25 proc.
- 25 proc. paauglių 15 m. jau turėjo lytinių santykių, iš jų 30 proc. nenaudoja jokių apsisaugojimo priemonių, kas sąlygoja LPL plitimą ir nepageidaujamą nėštumą.
- Aplinkos faktoriai įtakoja apie 17 proc. ligų: žemos kokybės atmosferos ir patalpų oras, nekokybiškas geriamasis vanduo, sanitarijos ir higienos trūkumas, transportas ir nemobilumas, cheminės medžiagos, triukšmas ir klimato kaita.
- Netyčiniai susižalojimai: eismo traumos 39 proc., skendimai 14 proc., apsinuodijimai 7 proc., gaisrai ir kritimai po 4 proc. Iš viso regione nelaimingi atsitikimai sąlygoja 42 000 mirčių vaikų 0-19 m. amžiaus.

- Vizija
- Užtikrinti galimybę vaikams realizuoti savo teisę į sveikatą, tinkamą vystymąsi ir gerbūvj
- Sumažinti išvengiamų ligų ir nelaimingų atsitikimų naštą
- Pagrindiniai principai
 - ▶ „Pilno gyvenimo ciklo“ požiūris
 - ▶ Įrodymais pagrįsti veiksmai
 - ▶ Tarpsektorinis bendradarbiavimas ir partnerių ryšiai
 - ▶ Žmogaus teisių paisymo principas

Prioritetai

- Visuomenės dėmesys vaikams
- Neišspręstos problemos dėl išvengiamų ir infekcinių ligų
- Vaikų ir paauglių sveikatos strateginio valdymo reorganizacija
- Smurto prevencija
- Sveikatos apsauga ir rizikos veiksnių prevencija

Ateities vizija: visi vaikai

- bus „matomi“ politikų, vykdytojų, globėjų
- bus „laukiami“, pagimdyti sveikų motinų ir tinkamai prižiūrimi
- neaugs skurde ir nepritekliuje, bus tinkamai prižiūrimi tėvų
- bus maitinami motinos pienu mažiausiai 6 mėn. po gimimo
- bus paskiepyti visais privalomais skiepais pagal kalendorių
- Išvengs išvengiamų sutrikimų, gaus tinkamą sveikatos priežiūrą
- lankys ikimokyklinės įstaigas ir mokyklas
- gaus jų amžių atitinkančią informaciją apie sveikatą , tame tarpe ir seksualinę
- bus laisvi nuo tabako, alkoholio ir kitų medžiagų
- augs sveikatinančioje ir saugioje aplinkoje namuose, mokyklose
- turės teisę patys priimti sprendimus dėl savo sveikatos ir gerovės
- Sulauks pilnametystės turėdami reikiamų gyvenimo įgūdžių, kad galėtų gyventi sveiki, laimingi ir sėkmingi.

- Europos vaikų ir paauglių sveikatos strategija: investuojame į vaikus 2015 – 2020 m.
- http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0010/253729/64wd12e_InvestCAHstrategy_140440.pdf?ua=1

2009-2014 m. Norvegijos finansinio mechanizmo programa

„VISUOMENĖS SVEIKATAI SKIRTOS INICIATYVOS“

Projektai

- Vaikų sveikatos stebėsenos informacinės sistemos (IS) sukūrimas ir įdiegimas (šiuo metu rengiama naujos redakcijos Vaiko sveikatos pažyma (Forma 027), parengti informacinės sistemos nuostatų projektai, artimiausiu metu bus pateikti derinti)
- Sveikatos priežiūros paslaugų teikimo gerinimas ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklose (buvo paskelbtas konkursas, 25 paraiškos pripažintos tinkamomis, 2014-12-12 SAM-e bus posėdis, bus paskirstyta 4 mln. Lt. Del kitos dalies – 4 mln. sprendimas bus 2015 m. sausio mėn.
- Jaunimui palankių (JP) sveikatos priežiūros paslaugų teikimo modelio sukūrimas ir įdiegimas (šiuo metu paskelbus konkursą rengiamas modelis)

Sveikatos netolygumų mažinimo Lietuvoje 2014–2020 m. veiksmų planas

(patvirtintas 2014 m. liepos 16 d. įsakymu Nr. V-815)

- Tikslas – numatyti ir aprašyti strategines kryptis, priemones (priemonių vykdytojus ir išteklius), kurių įgyvendinimas padėtų sumažinti tam tikruose šalies regionuose (teritorijose) bei skirtingoms socialinėms grupėms priklausančių asmenų sveikatos būklės netolygumų ir prieinamumo prie sveikatos priežiūros skirtumų mastą.

Vaikų sveikatos stiprinimo, ligų profilaktikos bei efektyvaus gydymo užtikrinimo krypties aprašas

- Skirtas tikslams, uždaviniams ir kompleksinėms priemonėms, kurių įgyvendinimas sudarytų sąlygas pagerinti vaikų sveikatą ir gyvenimo kokybę, užtikrintų vaikams palankią, kokybišką bei veiksmingą sveikatos priežiūrą, iki 2023 metų nustatyti.
- Numatytoms priemonėms įgyvendinti preliminariai numatoma skirti iki **188 mln. Lt**

Vaikų sveikatos stiprinimo, ligų profilaktikos bei efektyvaus gydymo užtikrinimo krypties aprašas

- Tikslas – taikant koordinuotas priemones gerinti ir plėtoti vaikams ir paaugliams palankią, kokybišką, prieinamą ir veiksmingą sveikatos priežiūrą, siekiant geresnės vaikų sveikatos.
- Tikslui pasiekti nustatomi šie uždaviniai:
 - 1. pagerinti vaikams ir paaugliams sveikatos stiprinimo ir ligų profilaktikos paslaugų prieinamumą, tinkamumą, priimtinumą ir kokybę;
 - 2. užtikrinti kokybiškas ir prieinamas ankstyvos ligų diagnostikos, gydymo bei sveikatos priežiūros paslaugas vaikams.

Vaikų sveikatos stiprinimo, ligų profilaktikos bei efektyvaus gydymo užtikrinimo krypties aprašas

- Uždavinių įgyvendinimo priemonės **apima septynias esmines vaikų sveikatos sritis kryptis:**
- 1. **visuomenės sveikatos priežiūros** paslaugų vaikams prieinamumo ir kokybės didinimo;
- 2. **vaikų traumų ir nelaimingų atsitikimų bei išorinių priežasčių** (sužalojimai, paskendimas, apsinuodijimai ir kt.) lemiamo mirtingumo profilaktikos tikslinėse teritorijose.
- 3. **vaikų psichikos ir vaikų ankstyvosios raidos sutrikimų** profilaktikos, ankstyvos diagnostikos, vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos paslaugų ir sveikatos priežiūros paslaugų vaikams, turintiems psichikos ir (ar) vaikų ankstyvosios raidos sutrikimų, prieinamumo ir kokybės gerinimo;
- 4. sveikatos priežiūros prieinamumo ir kokybės gerinimo vaikams, **alergiškiems maistui ir vaistams;**
- 5. **vaikų burnos** sveikatos priežiūros profilaktikos ir vaikų burnos sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo gerinimo;
- 6. sveikatos priežiūros prieinamumo ir kokybės gerinimo vaikams, **sergantiems retomis ligomis;**
- 7. sveikatos priežiūros paslaugų vaikams teikimo sistemos tobulinimo ir pritaikymo prie kylančių iššūkių (pirminės sveikatos priežiūros paslaugų teikimo sustiprinimas, tretinio lygio paslaugas teikiančių ASPĮ **infrastruktūros optimizavimas** bei antrinio lygio paslaugų, jų santykio su pirminio ir tretinio lygio paslaugomis ištyrimas, reglamentavimo tobulinimas).

Visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų vaikams prieinamumo ir kokybės didinimas

- **Remiamos veiklos:** vaikų sveikos gyvensenos, fizinio aktyvumo didinimo veiksmai ir iniciatyvos, visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų ikimokyklinio ugdymo įstaigose prieinamumo gerinimas, sveikatą stiprinančių mokyklų plėtra (visų pirma ten, kur šių mokyklų skaičius yra mažiausias), vaikų imunizacijos skatinimas. Informacijos sklaida, visuomenės ugdymas, visuomenės sveikatos specialistų kvalifikacijos tobulinimas, visuomenės sveikatos biurų, NVO, bendruomenių bendradarbiavimo skatinimas sveikatos stiprinimo srityje ir kt.
- **Vykdytojai:**
- Sveikatos apsaugos ministerija ir (ar) jai pavaldžios įstaigos, universitetai, visuomenės sveikatos biurai, bendruomenės, NVO ir kt.

2015-ieji. SMLPC

- SSM bendruomenių įtraukties į vykdomą sveikatos stiprinimo veiklą tyrimas
- Mokyklų aplinkos tyrimas (pagal PSO metodiką)
- Atviruko draugui „Sveikadienis“ konkursas, skirtas sveikatą stiprinančių mokyklų ikimokyklinių ugdymo mokyklų vaikams
- Ugdymo įstaigų draugiškumo akcija, skirta ryšių su vyresniais bendruomenės nariais stiprinimui
- Tarptautinio vaikų, mokinių, pedagogų ir visuomenės sveikatos priežiūros specialistų konkurso „Sveikuolių sveikuoliai“ I etapas
- Sveikatą stiprinančių mokyklų plėtros mokomieji seminarai ugdymo įstaigose dirbantiems specialistams

Būkite sveiki!